

I. rész

A makroökonómiáról általában

1. fejezet

A könyvről

Ez a könyv a gyakorlati makromodellezőknek szánt kézikönyv. Mire van szüksége egy gyakorlati makromodellezőnek? Elsősorban ismernie kell az elméletet. Az általános elmélet természetesen nem országspecifikus, ezért ez a könyv minél teljesebb áttekintést kíván nyújtani az elméleti makroökönómia jelenlegi állásáról, szem előtt tartva mindazt, ami a gyakorlati modellezés szempontjából ma és a közeljövőben fontosnak látszik. A téma nagysága és mélysége miatt csak a leglényegesebb fogalmak és gondolatmenetek ismertetésére nyílik lehetőség, de a válogatás így is – szükségképpen – jelentős szubjektív elemet tartalmaz. Azt az elvet követtem, hogy ne maradjon ki semmi abból, ami a manapság használt – és a könyvben részben bemutatott – makromodellek megértéséhez szükséges. Az elmélet szolgáltatja a gyakorlati alkalmazások számára a fogalmi keretet és az intuíciót. A közgazdasági elméletek önmagukban gondolat kísérletek vagy tanmesék, amelyek hasznosságát csak közvetve tudjuk megítélni. Épp ezért igyekszem a legfontosabb és legérdekesebb meséket összegyűjteni, néha – bár nem mindig – anélkül, hogy állást foglalnék abban, hogy melyikük a „jobb”.

Másodsorban a gyakorlati modellezés céljaira az elméleteket matematikai formában kell megfogalmazni. Azonban hangsúlyozni szeretném, a legtöbb matematikai modell mögötti gondolatmenet informálisan is megérthető, így az elméleteket verbálisan is megfogalmazom minden fejezetben. Másfelől nem lenne helyes csak annyit mondani a teóriáról, amennyi a jelen megértéséhez nélkülözhetetlen. Ezért azokról a dolgokról is írok, amelyek szerintem a jövőben fontosak lesznek, illetve olyan ismereteket is tartalmaz a könyv, amelyeknek az általános szemléletformáló szerepe nagy. Úgy gondolom, hogy a közgazdaságtanban alapvető változások vannak kialakulóban, és ennek a makroökönómiát és a gyakorlati modellezést is érintenie kell. A változásokat elsősorban az úgynevezett viselkedési közgazdaságtan (az elnevezés változó és változhat) térhódítása hozza magával. Ma még nem láthatjuk a következményeket, de lehetnek sejtéseink róluk. Ezért a könyvben a viselkedési közgazdaságtan jelenlegi makroökönómiai súlyához képest nagyobb teret kap.

Harmadsorban a gyakorlati modellezőknek ismernie kell az empirikus irodalmat, annak mind kvantitatív, mind pedig informálisabb részét. Nyilvánvaló, hogy a teljesség igénye itt sem valósítható meg egyetlen témában sem, a válogatás részben a szokásos szubjektív elemet tartalmazza („Mit tartok fontosnak?”), részben pedig a gyakorlati modellezés igényeit és tapasztalatait tartja szem előtt („Mit használtak a gyakorlati modellek, és mit használhatnak vélhetőleg a jövőben?”). Míg az elmélet szempontjából válogatási cél volt az, hogy az olvasó lényegében a könyvből megérthesse a ma alkalmazott modellek mögötti elméletet, addig a modellek empirikus alapjait – parametrizálás, szimuláció – nem lehet ebből a könyvből elsajátítani. Ez nagy statisztikai és numerikus matematikai anyag leírását jelentené. Ezekben a kérdésekben nem vagyok specialista, másrészt az empirikus makro módszertanát illetően olyan alapvető fenntartásaim vannak, amelyek következtében kétlem, hogy ezeknek az ismereteknek az elsajátítása ugyanolyan fontos lenne, mint az elméletek megértése. Ezekről a fenntartásokról többször lesz szó a szövegben, a hivatkozások alapján az olvasó utánanézhethet a gyakran csak futólag említett empirikus „eredményeknek”, és az azokat megalapozó módszereknek. Az elmélet és empiria mai sanyarú viszonyáról szó lesz a könyv végén az összefoglalóban, és arról is, hogy a jövőben ez hogyan fog remélhetőleg megváltozni. Fontos megjegyezni még azt is, hogy az empirikus

irodalom jelentős része az Egyesült Államokra, illetve más nagyobb gazdaságokra vonatkozik. Hiba lenne bármely végletbe esni, és ezt azt irodalmat kisebb országokra nézve akár felhasználhatatlannak, akár pedig minden kritika nélkül átvehetőnek tekinteni. Mint látni fogjuk, a hasznosítható magyar kvantitatív empiria szűkös, ezért a magyar gazdaság vizsgálatánál nagymértékben kell támaszkodnunk az általános empirikus eredményekre.

Végül a gyakorlati modellezés nem vezethető le sem az elméletből, sem pedig az egyetemeken és tudományos kutatóintézetekben folytatott empirikus kutatásokból. Hasonló helyzetben van vélhetőleg a mérnöki gyakorlat is, de a közgazdasági gyakorlati modellező helyzete talán még „nehezebb” amiatt, hogy produktumának működését nem lehet igazán ellenőrizni. Jelenlegi ismereteink mellett számos *ad hoc* megoldást kell választanunk, gyakran kell a józan észhez folyamodnunk, és kompromisszumokat kötnünk. Ezeket a kompromisszumokat nem szokás az irodalomban hangsúlyozni, de a gyakorlati modellekből ezek kikövetkeztethetőek, és a jövődő alkalmazóknak nem árt ezekről tudniuk.

Kiknek ajánlhatom ezt a könyvet a makrogazdaságot modellezni kívánókon kívül? Egyrészt azoknak, akik szeretnének áttekintést kapni a makroökonómiai elmélet és empiria egy jelentős szegmensének jelenlegi állásáról. Bár ez a szegmens valóban nagy, ami kimarad, sem kicsi. Kimaradnak általában a hosszú távú problémák (növekedés, technológiai fejlődés vagy éppen a nyugdíjrendszerrel kapcsolatos kérdések). Ugyanígy nem lesz szó olyan parciális jellegűnek tűnő problémákról (pl. energiapiac), amelyek azonban a dolog jellegénél fogva makro-, sőt többszektoros makromegközelítést igényelnek. Ezek olyan területek, amelynek magyar nyelvű, illetve Magyarországra vonatkozó irodalma is van. (Például növekedésről lásd Schalk–Varga (2004), nyugdíjmodellekről Simonovits (2002), míg energiamodellezésről Kouvaritakis és szerzőtársai (2005).) Van még egy csoport, akiknek a könyv olvasása hasznos lehet. A gyakorlati modellek hasznosítása ugyanis nem képzelhető el a felhasználók (értsd: gazdaságpolitikai döntéshozók és döntés-előkészítők) értő és aktív közreműködése nélkül. A könyv jelentős része olvasható a technikai részletek ismerete nélkül is – azok jól elkülönülnek a fejezetekben – és a tanulságok nekik is szólnak.

A könyv első része a Bevezetésen kívül egy történeti-metodológiai fejezetet tartalmaz, amelyben általános nézeteimet fejtem ki a makroökonómiáról, olyan terjedelemben, amely segíthet az olvasónak eligazodni a későbbiekben, ám remélhetőleg nem lebeg a levegőben konkrét példák híján. A második rész az egyéni döntéshozói alapokat tárgyalja három fejezetben, egy Függelékkel kiegészítve. A három fejezet tárgya három döntéshozó: háztartás, vállalat és beruházó. E rész függeléke egy technikainak nevezhető témának, dinamikus programozás, foglalkozik a lehető legkisebb matematikai apparátus felhasználásával. Ez a modern makroökonómiai elmélet egyik legfontosabb módszere. A harmadik rész a makroökonómiában jelenlevő négy parciális piacról szól, szintén egy Függelékkel megtoldva. A négy piac: árupiac, munkapiac, tőkepiac és pénzpiac. A Függelék témája a differencia-egyenletrendszer formában felírt modellek megoldási módjai, alapvetően informálisan bemutatva. Igyekeztem lineárisan olvashatóvá tenni a könyvet, az egyes fejezetek lényegében egymásra épülnek, de bizonyos keresztreferenciák elkerülhetetlenek voltak. A harmadik részben átfogó makromodellekről lesz szó. Először külön kitérek a gazdaságpolitika modellezésére, ami nélkülözhetetlen a modellek lezárásához. Ezután a gyakorlatban ma használt makromodelleket vizsgálom, és azt is, hogy mire használják ezeket, és az elméletet. A negyedik részben három példán keresztül azt mutatom be, hogy a jelen körülmények között milyennek kellene lennie a gyakorlatilag releváns makromodellezésnek, illetve, hogy véleményem szerint mit hoz a közeljövő. A könyvet egy általános összefoglaló zárja.